

PROF. DR. BÁRD KÁROLY⁸:

A JOGOS VÉDELEM
ÉS AZ ÉLETFOGYTIGLANI SZABADSÁGVESZTÉS
BÜNTETÉS ALAPJOGI MEGKÖZELÍTÉSÉBŐL⁹

1. A jogos védelem

Ahogy a cím jelzi, a jogos védelem és az életfogytiglani szabadságvesztés szabályozását az új Btk.-ban (2012. C. tv.) az alapjogok tükrében fogom röviden tárgyalni. Ennek során az Alaptörvényre valamint a Magyarország által ratifikált kötelező nemzetközi emberi jogi dokumentumokra leszek figyelemmel.

Előjáróban leszögezem, hogy az új Btk. szabályozása illeszkedik abba, az elmúlt években megfigyelhető folyamatba, amelyet a jogos védelem körének fokozatos bővítésével jellemezhetünk. Az 1978. évi IV. tv. eredeti változatához képest az elmúlt években elfogadott módosítások egyre kedvezőbb helyzetbe hozták a megtámadottat. A Btk. ma hatályos szövege tartalmazza azt a tételt, hogy a megtámadottat nem terheli a kitérés kötelezettség. Ez az eredeti szövegben nem szerepelt, a bírói gyakorlat pedig egyes esetekben megkívánta, hogy a megtámadott térjen ki a támadás elől. Az elhárítás szükséges mértékének túllépése ijedtségből vagy menthető felindulásból ma már kizárja a büntetőjogi felelősséget, akkor is, ha az ijedtség vagy a felindulás csak korlátozta a megtámadottat a szükséges mérték felismerésében, míg a Btk. eredeti formájában ilyenkor csak a korlátlan enyhítésre adott lehetőséget. Ezzel visszatértünk a Csemegi kódex, illetve a Btá. (1950. évi II. tv.) szabályozásához.

Talán a legjelentősebb módosítás az 1978. évi IV. tv. eredeti szabályozásához képest az ún. megelőző jogos védelem törvényi elismerése – noha megjegyzendő, hogy a bírói gyakorlat bizonyos korlátok között korábban is elismerte a megelőző jogos védelmet. A BH 1995/12–685.számon közzétett döntés szerint a magánlakás zavartalan használatához fűződő érdek védelmében a bűnelkövetés, illetőleg annak megnehezítését szolgáló megoldások és műszaki berendezések alkalma-

⁸ Egyetemi tanár, Közép-Európai Egyetem (CEU).

⁹ A szöveg a konferencián elhangzott előadás enyhén módosított és kiegészített változata. Köszönettel tartozom azoknak a kollégáimnak, akik észrevételeikkel továbbgondolásra ösztönöztek és az eredeti szöveg jobbításához hozzájárultak.

zása” a jogos védelem körébe eshet, feltéve, hogy azok – az arányosság követelményére tekintettel – mások életét, testi épségét vagy egészségét nem veszélyeztetik.

Az új Btk. az 1978. évi IV. tv. ma hatályos szövegéhez képest annyiban jelentősen továbbmegy a megtámadott helyzetének jobbításában, hogy felállítja azt a megdönthetetlen vélelmet, mely szerint bizonyos feltételek mellett a támadás élet elleni támadásnak tekintendő. Ezzel a megtámadott felhatalmazást kap arra, hogy a támadást az agresszor élete ellen irányuló cselekménnyel hátrítsa el a büntetés kockázata nélkül olyan esetekben is, amire a korábbi jog alapján nem volt módja.

Még mielőtt az alapjogi vagy emberi jogi problémákra rátérnék, érdemesnek tartom annak rövid vizsgálatát, hogy az új Btk. szabályozása más országok jogához képest *túlzottan széles körben* ismeri-e el a jogos védelmet – első pillantásra ugyanis ez így tűnhet. Így pl. a *megelőző* jogos védelem intézménye általában nem jelenik meg a büntető törvényekben. Így nem szerepel a német, a svájci vagy az osztrák Btk.-ban. Ugyanakkor például a német jogirodalomban képviselt álláspont szerint az a követelmény, hogy a támadásnak intézettnek, illetve közvetlenül fenyegetőnek kell lennie, *nem zárja ki* preventív eszközök felállítását, és pedig azzal az érveléssel, hogy ezek a *támadás* idejében lépnek működésbe.¹⁰

A *közérdek* nevesítve nem szerepel azon jogtárgyak között, amelyek elleni támadás jogszerűen elhárítható, de a német bírói gyakorlat szerint az állami, vagy köztulajdont képező tárgyak elleni támadások elhárítása esetén is fennáll a jogos védelmi helyzet.¹¹

Emellett egyes nyugat-európai kódexek illetve a bírói gyakorlat szélesebb körben biztosítanak büntetlenséget a megtámadottnak, illetve kedvezőbb helyzetbe hozzák őt, mint a magyar törvény vagy bírói gyakorlat. A passzív *magatartást* szélesebb körben értelmezi támadásnak a joggyakorlat Németországban vagy Svájcban¹², mint nálunk – azaz e vonatkozásban tágabb körben ismeri el a jogos védelmi helyzet fennálltát.

A svájci Btk. szerint a bíró minden esetben belátása szerint enyhítheti a büntetést a védekezés szükséges mértékének túllépése esetén – így akár a legenyhébb büntetést is kiszabhatja akkor is, ha a túllépés nem menthető ijedségből vagy fel-

indulásból történt.¹³ Az osztrák Btk. kifejezett rendelkezése szerint a védekezés csak akkor nem eredményez büntetlenséget, ha *aránytalanul* súlyosabb hátrányt idéz elő, mint aminek elhárítására a védekező törekedett.¹⁴ (Igaz, a bírói gyakorlat nálunk is csak abban az esetben állapítja meg a szükségesség mértékének túllépését, ha az elhárító cselekmény aránytalanul súlyosabb, mint a jogtalan támadás.)

Ugyanakkor kétségtelen, hogy nem találtam az említett törvénykönyvekben, de pl. a hollandban sem olyan szabályt, amely bizonyos körülmények fennállta esetén az élet kioltására irányuló támadást vélelmezi.

Rátérve arra a kérdésre, hogy a jogos védelmi helyzet kiterjesztése *felvetet-e alapjogi problémákat*, először az Alaptörvény és az új Btk. viszonyát vizsgálom.

Az Alaptörvény V. cikke az alapjogok között szerepelteti mindenkinek azon jogát, hogy a személye illetve a tulajdona ellen intézett vagy ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadást elhárítsa. A védekezés, mint *alapjog* tehát szűkebb, mint amit a Btk. jogos védelemként elismer. Az Alaptörvény „csak” a saját élet és tulajdon elleni támadás elhárítását ismeri el alapjogként, a mások vagy a közérdek ellen intézett támadás elhárítása nem alapjog.

Az, hogy az Alaptörvény utal arra, hogy „*a törvényben megállapítottak szerint*” illeti meg az egyént a védekezés/elhárítás joga, ezen nem változtat. Pusztán annyit jelent, hogy törvény határozza meg azokat a feltételeket, azokat a korlátokat, amelyek mellett, illetve amelyek között az egyén jogosan védekezhet *a saját* személye illetve tulajdona ellen intézett támadásokkal szemben. A „*törvényben meghatározottak szerint*” fordulat tehát nem értelmezhető úgy, hogy az Alaptörvény felhatalmazást ad arra, hogy törvény magát a jogos védelmet mint *alapjogot* a mások illetve a közérdek ellen intézett támadás elhárítására kiterjessze.

Erre persze mondhatjuk, hogy nincs akadálya annak, hogy a törvény valamely alapjogot szélesebb körben biztosítson, mint maga az Alaptörvény. Nyilván nem Alaptörvény-ellenes, nem sérti a személyes szabadsághoz való jogot a Btk. 44. §-a, amely tételesen felsorolja azokat az erőszakos, szándékos bűncselekményeket, amelyek miatt tényleges életfogytiglani szabadságvesztés kiszabható, noha az Alaptörvény „csak” annyit mond, hogy ez a büntetés kizárólag szándékos és erőszakos bűncselekmény miatt alkalmazható. Nyilván csak az idézne elő Alaptörvény-ellenességet, ha a Btk. *nem csak* a szándékos és erőszakos bűncselekmények esetére helyezné kilátásba a tényleges életfogytiglani szabadságvesztést.

A probléma azonban abból adódik, hogy a Btk., azzal, hogy felhatalmazást ad – a legszélsőségesebb példát véve – az élet kioltására a nem a megtámadott

¹⁰ Hans-Heinrich JESCHECK: *Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil*. Duncker & Humblot, Berlin, 1988. 307. o.

¹¹ Ld. JESCHECK i.m. 304. o. és Karl Lackner, *Strafgesetzbuch mit Erläuterungen*. C.H. Beck. München, 1991. 222. o., Jescheck ugyanakkor figyelmeztet arra, hogy az állam védelmében (Staatsnotwehr), a hazaárulás megakadályozása érdekében a jogos védelmi helyzet elismerése magánszemélyek javára tarthatatlan következményekhez vezet. Jescheck i. m. 305. o.

¹² LACKNER i. m. 221. o. Stefan Trechsel, *Schweizerisches Strafrecht. Kurzkommentar*. Schulthess, Zürich, 1989, 116. o.

¹³ 33. § 2. Ha a túllépés menthető ijedségből vagy felindulásból történt, úgy a védekező nem büntethető.

¹⁴ 10. § 1.

személye elleni agresszió esetén is, óhatatlanul érinti, nevezetesen szűkíti a *támadónak* az Alaptörvény II. cikkében garantált jogát az élethez. Márpedig számomra ez azért tűnik aggályosnak, mert a két *rivalizáló alapjog* – a támadó élethez való joga egyrésztől és a védekezés mint alapjog másrésztől – közti mérlegelést maga az Alaptörvény már elvégezte, azzal, hogy „*csak*” a *saját személy* elleni támadásra korlátozza a jogos védelmi helyzetet.

Ezzel nem azt akartam mondani, hogy a Btk. szabályozása e vonatkozásban elhibázott. Ellenkezőleg, ebben a szolidaritás nemes elve ölt testet, és a szabály teljes mértékben összhangban van a modern büntető törvénykönyvek megoldásával, amennyiben büntetlenséget garantál a más személye (és vagyona) elleni támadás elhárításának esetére is.

A probléma nálunk abból a pusztá tényből adódik, hogy *létezik az V. cikk*. Ha az Alaptörvény nem tartalmazná a védekezést mint *alapjogot*, nem lenne gond. Az Alaptörvény II. Cikke ugyanis garantálja mindenki jogát az élethez, az I. cikk pedig az állam elsőrendű kötelezettségeként fogalmazza meg az alapvető jogok védelmét. Az állam pedig – egyebek között – a jogos védelemnek a Btk.-ban történő szabályozásával, amely a más életének megóvása érdekében is engedi a támadó életének kioltását, eleget tesz az életvédelmi kötelezettségének.

A probléma alapvető forrása, hogy az V. cikk nem felel meg az alapvető jogok *természetéről* vallott felfogásunknak. Az alapvető jog az *állammal szemben* fogalmazódik meg. Egyrészt azt kívánja, hogy az állam *tartózkodjék* a túlzó beavatkozástól, másrészt nyújtson védelmet a „*harmadik személyek*” részéről az alapjog ellen intézett támadással szemben, megelőző intézkedésekkel, esetenként kriminalizálással és a hatékony bűnüldözéssel. Ez az elv fogalmazódik meg az Alaptörvény I. cikkében. A harmadik személyek részéről történő beavatkozással szemben tehát az alapjogok az állam *pozitív kötelezettségének közvetítésével* részesülnek védelemben. V. cikk azonban a magánszemélyekkel szemben fogalmaz meg, és pedig *közvetlenül* egy alapjogot.

Álláspontommal szemben felhozható, hogy az Alaptörvény V. cikke valójában az *önvédelmet* fogalmazza meg alapjogként, míg a Btk., amely szélesebb körben garantál büntetlenséget az elhárító részére, mást, nevezetesen a *jogos védelmet* szabályozza. A saját élet¹ védelme jogának forrása az Alaptörvény V. cikke, míg a más élete megóvására – akár a támadó életének kioltása révén – az Alaptörvény II. cikke – az I. cikk közvetítésével – ad jogosultságot. Ha pedig a forrás eltérő, akkor a védelem jogosságának igazolható terjedelme is eltérő lehet: az önvédelem joga arra is felhatalmazza a megtámadottat, amit más életének megóvása érdekében

¹ Az egyszerűség kedvéért a vizsgáldást az élethez való jogra illetve az élet elleni támadásra korlátozom.

nem tehet meg. Ezt látszik alátámasztani a Btk. 22. § (2) bekezdése, amely bizonyos esetekben azt a megdönthetetlen vélelmet állítja fel, hogy a támadás a *védekező* életének kioltására irányul. A szöveg egyértelmű: a vélelem csak arra az esetre áll, amikor *ellenem* irányul a támadás. Csak akkor van jogom feltétel nélkül a másik életének kioltására, ha az én lakásomba hatolnak be jogtalanul éjjel. Ha a szomszéd lakásába hatol be az agresszor és én a segítségére sietek, akkor a Btk. 22. § (1) bekezdése alapján csak akkor hivatkozhatok jogos védelemre, mint jogelleneséget kizáró okra, ha cselekményem a támadás elhárításához szükséges mértéket nem lépi túl. Vagyis, ha más védelmében lépek fel, mindig vizsgálendő az, hogy az agresszor támadása mi – az élet, a fizikai integritás, a vagyon – ellen irányult.

Ennek ellenére úgy gondolom: nem szerencsés, hogy az Alaptörvény alapjogként fogalmazza meg a jogos védelmet vagy – elfogadom, ez a helyes kifejezés – az önvédelem jogát. Ahogy említettem, ezt alapjog-dogmatikai szempontból elhibázottnak tartom. Másrészt feleslegesnek is. Annak igazolására, hogy többet tehetek az ellenem irányuló támadás elhárítása érdekében, mint amit tehetek azért, hogy egy másik személy elleni támadást elhárítsak, nincs szükség az V. cikkre. És veszélyesnek tartom az V. cikket, mert érvként szolgálhat az élethez való jog aránytalan korlátozására: felhívható ugyanis a Btk. 22. § (2) bekezdésének igazolására. (Az Alaptörvény V. cikke és a Btk. 22. § (2) bekezdése kölcsönösen igazolják egymást: az V. cikk legitimálja és teheti Alaptörvény-konformmá – bár ezt illetően komoly aggályaim vannak – az utóbbit, a Btk. kérdéses rendelkezése pedig igazolja, hogy az V. cikknek van értelme és létjogosultsága.)

Ami a nemzetközi emberi jogi normákat illeti, nincs határozott válaszom arra a kérdésre, hogy a jogos védelem határainak kiszélesítése az új Btk.-ban – itt elsősorban a már említett védelemre gondolok –, vezethetnek-e Magyarország elmarasztalásához. Aggályaim vannak, még akkor is, ha távoli időkre visszanyúló normákra hivatkozhatunk, legalábbis a *lakásba behatoló* megölésének igazolására. Elég itt az utalás Mózes 2. könyvére, ahol azt olvashatjuk: „Ha ház fölverésen kapják a tolvajt és úgy megverik, hogy meghal, nincs vérbűn miatta”².

Nincs tudomásom olyan ügyről, ahol a strasbourgi Emberi Jogi Bíróságnak vagy az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának arról kellett volna döntenie, hogy az élethez való jog sérült-e az érintett országnak a jogos védelemre vonatkozó szabályainak alkalmazása miatt.

Ugyanakkor *csaknem minden kommentár* leszögezi, hogy amennyiben a jogos védelem határait túl szélesen vonja meg, úgy az állam nemzetközi jogilag felelhet, mert az élet védelmét nem biztosítja kellő mértékben törvényhozása útján. *Frowein* határozottan leszögezi, hogy amennyiben pl. valamely állam joga nemcsak más

² 22.2.

személy védelmében engedélyezi a támadó megölését, hanem más okból is, úgy ez az Európai Emberi Jogi Egyezmény 2. cikkének megsértését eredményezheti.³ Hasonló álláspontot fogalmaz meg az ENSZ Egyezségokmányát elemző kommentárjában *Manfred Nowak*.⁴

2. A tényleges életfogytiglani szabadságvesztés (TÉSZ)

A tényleges életfogytiglani szabadságvesztéssel kapcsolatban csak néhány rövid megjegyzést teszek. Először is azt az első hallásra talán meglepő megállapítást teszem, hogy az életfogytiglani szabadságvesztéssel szembeni fenntartásaink oka az, hogy a *halálbüntetést eltörölték* és helyébe a TÉSZ lépett. A TÉSZ ugyanis szemben áll a *felvilágosodás kora* óta elfogadott pönológiai felfogással. Idézem *Foucault*-t, aki a felvilágosodás jogtudósainak elképzeléseit tárgyalva a következő megállapítást teszi: Az egyik elv, amelyet a kor írói követendőnek tartanak az, hogy a büntetésnek egy bizonyos ideig kell tartania, valamikor annak *vége kell*, hogy legyen. Azaz, „hasznos (...) az időbeli moduláció.(...) Az olyan büntetés, aminek nincs vége, önmagának mond ellen.” (...) Rá kell szánunk magunkat a javíthatatlannak, ha vannak ilyenek, eltávolítására.⁵ De a büntetések csak akkor hajtanak hasznát a többiek számára, ha egyszer véget érnek.⁶

Azt illetően, hogy a TÉSZ Btk.-beli szabályozása sérti-e nemzetközi kötelezettségeinket, nincs határozott álláspontom. Azt azonban ki merem mondani, hogy a közeljövőben – hangsúlyozom, a közeljövőben – nem kell tartani elmarasztalástól. A *Vinter* és mások v. Egyesült Királyság ügyben⁷ az Európai Emberi Jogi Bíróság (Bíróság) leszögezte, hogy a tényleges életfogytiglani szabadságvesztés akkor ütközik az embertelen és megalázó büntetés tilalmába, ha az kirívóan aránytalan (*grossly disproportionate*).

De az időpontot illetően, amikor a kirívó aránytalanság vizsgálendő/vizsgálható, a Bíróság különbséget tesz a TÉSZ két formája között. Ha a törvény *kötelezően* írja elő a feltételes szabadságra bocsátás kizárását, azaz nem ad a bíró számára lehetőséget az enyhítő körülmények figyelembe vételére, akkor elvileg már a büntetés kiszabása időpontjában felmerülhet a kirívó aránytalanság.⁸

³ Jochen Abr. Frowein/Wolfgang PEUKERT: *EMRK Kommentár*. Engel, Kehl/Straßburg/Arlington, 1996, 29. o.

⁴ Manfred NOWAK: *CCPR-Kommentár*. Engel, Kehl/Straßburg/Arlington, 1989, 115. o.

⁵ Értsd: kivégzésére.

⁶ Michel FOUCAULT: *Felügyelet és büntetés*. Gondolat, Budapest, 1990, 147. o.

⁷ VINTER AND OTHERS v. UK (66009/09, 130/10, 3896/10. 17 January 2012)

⁸ VINTER ítélet 93. §

Mivel a magyar Btk. kötelezően csak akkor írja elő a TÉSZ, ha az életfogytiglani szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény elkövetője többszörös erőszakos visszaeső illetve, ha az ezek között szereplő bünteteket bünszervezetben követte el, aligha merülhet fel, hogy a feltételes szabadság kizárása az ítélet hozatalának időpontjában kirívóan aránytalanak minősülne.

Amennyiben a törvény *nem kötelezi* a bírót a feltételes szabadság kizárására, hanem belátására bízta, hogy ezt megteszi-e vagy sem, a büntetés kiszabás időpontjában a kirívó aránytalanság kérdése és így az Egyezmény 3. cikkének megsértése nem merül fel. Ugyanakkor *később* a további fogvatartás ütközhet az embertelen és megalázó bánásmód tilalmába, amennyiben

a) a fogvatartás egyetlen legitim pönológiai megfontolás alapján sem igazolható és

b) a szabadulás mind *de facto*, mind pedig *de iure* kizárt.

(Ugyanez a helyzet, ha a törvény kötelezően írja elő a TÉSZ kiszabását és a büntetés kiszabás időpontjában az nem minősül kirívóan aránytalanak. Később ugyanis a fent említett feltételek fennállta esetén azzá válhat.)

A magyar Btk. főszabályként a bíró belátására bízta, hogy kizárja-e a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét.⁹ Ezért csak egy hosszabb idő elteltével, amikor az elítélt már 15-20 évet töltött le a büntetéséből, kerülhet sor annak vizsgálatára, hogy a büntetés kirívóan aránytalan-e.¹⁰

Am a strasbourgi esetjog alapján komoly kétségeim vannak azt illetően, hogy e későbbi időpontban az Európai Emberi Jogi Bíróság elmarasztalná Magyarországot. Alapozom ezt arra, hogy „az igazolható pönológiai megfontolásokat” (*legitimate penological grounds*) rendkívül szélesen értelmezi a Bíróság: ide vonja magát a büntetést (*punishment*) – ez alatt nyilván a megtorlást érti –, az elrettentést, a közmegegyezést és a rehabilitációt.

Másrészt meglehetősen nagyvonalú a strasbourgi Bíróság annak megítélésénél, hogy mikor kizárt a szabadulás lehetősége *de iure* és *de facto*. A *Kafkaris11* és a *Vinter* ítélet alapján úgy látom, hogy az államfői kegyelmet hajlandó a Bíróság olyan intézményként elismerni, mint amely fenntartja a szabadulás lehetőségét – azaz, a szabadulás *de facto* és *de iure* nem kizárt.¹² Márpedig az Alaptörvény sem zárja ki, hogy a köztársasági elnök az életfogytiglani szabadságvesztésre ítéltet egyéni kegyelemben részesítse.¹³

⁹ 44. § (1)

¹⁰ VINTER ítélet 92. §

¹¹ Kafkaris v. Cyprus (21906/04, 12 February 2008)

¹² Ld. a VINTER ítélet 94. §-át és a *Kafkaris* ügyben különvéleményt megfogalmazó bírák ezzel ellentétes álláspontját.

¹³ 9. cikk (4)g.

Nem tartom azonban kizártnak, hogy a Bíróság változtat majd álláspontján. A *Vinter* ügyet a közeljövőben a Nagykamara tárgyalni fogja. És nyilván figyelemmel lesz a *Kafkaris* ügyben különvéleményt megfogalmazó bírák álláspontjára, akik meggyőzően cáfolták, hogy a kegyelmezési jog reális lehetőséget teremt a szabadulásra. És a *Vinter* ítéletben is szerepelnek olyan megállapítások, amelyek arra utalnak, hogy a TÉSZ-szel még sincs minden rendben. Az ítélet ugyanis azt sugallja, hogy helyesebb lenne, ha az Egyesült Királyságban az 1998. év előtti megoldáshoz térne vissza a törvényhozás – a korábbi jog alapján ugyanis a *Secretary of State* 25 év eltelte után megvizsgálta, hogy az életfogytiglani szabadságvesztésre ítélt további fogvatartása indokolt-e.¹⁴

DR. HABIL. GELLÉR BALÁZS¹⁵

AZ EMBERI ÉLETHEZ
ÉS MÉLTÓSÁGHOZ VALÓ JOG ÉS AZ ÚJ BTK.,
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A BÜNTETÉSI RENDSZERRE
ÉS A JOGOS VÉDELEMRE

Tisztelt Elnök Úr! Tisztelt Főtitkár Asszony! Tisztelt Legfőbb Ügyész Helyettes Úr!
Tisztelt Professor Úr! Tisztelt Elnök Úr! Tisztelt Professor Urak!

Az emberi méltóságról, illetve ennek az új Btk. büntetéstanában játszott szerepéről már tartottam egy előadást egy győri konferencián, és nem lenne helyes, ha azt megismételném, mert legalább egy embernek ezzel az emberi méltóságát sérteném: Hack Péternek, aki kénytelen volt végighallgatni azt az előadást. Úgyhogy most ennek a folytatását szeretném elmondani, ezért talán néha nagyon röviden le kell zárnom egy-egy gondolatmenetet.

A gondolatmenet úgy kezdődik, hogy minden jogrendnek kell valamilyen alappal rendelkeznie. Ez nem egy pusztán elméleti feltételezés, hiszen egy jogrend akkor harmonikus, akkor beszélhetünk dogmatikáról – tehát belső koherenciáról, joglogikáról –, hogyha egy konkrét ügyben meghozott konkrét ítélet ezt a jogelméleti vagy elvi alapot visszatükrözi. Vagyis, ha végig követhető ez az elvi alap: a jogszabályokon keresztül a konkrét ügyben a jogalkalmazásig.

Ez viszont egy, első hallásra, nagyon eretnek gondolathoz vezet. Még hozzá ahhoz, hogy egy jogrend nem lehet világnézetileg semleges. Ugyanis Moór Gyula, illetve Somló Bódog óta már a magyar jogelmélet, jogfilozófia is tudja, hogy választani kell valahol egy abszolút nézet-világ, vagy világnézet, illetve egy relatív világnézet között. A relatív itt valójában egyenlőt jelent a tiszta pozitivisták jogrenddel; amikor azt mondjuk, hogy a jognak nem kell értékeket közvetítenie, a jog önmagában az érték. Míg az abszolutista világnézet azt mondja, hogy bizony, egyes értékeket, vagy legalábbis egy fő értéket a jognak közvetítenie kell. Erre kell épülnie a jogrendszernek, a büntetőjognak, és a konkrét ítéletnek egészen a büntetés kiszabásig ezt az értéket kell tükröznie.

Van-e ilyen érték? Azt kell mondanom, hogy igen, van. Az elmúlt száz évben nagyon pontosan kialakította a nemzetközi jog, ezen belül is számunkra a nemzetközi büntetőjog a negyedik hágai egyezményen – a Martens klau-

¹⁴ 94. §

¹⁵ Egyetemi docens, ELTE ÁJK.